

KORBULY GYÖRGY (1903–1981): SEMMEIWEIS IGNÁC (1818–1865) ÉS A BUDAPESTI KIRÁLYI ORVOSEGYESÜLET¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Az ünneplő Budapesti Királyi Orvosegyesület százéves történetének kétségtelenül legfényesebb lapjai közé tartoznak azok, amelyeken Semmelweis neve olvasható. Amikor 1850 októberében elhagyja Bécs, hogy végleg szülővárosában telepedjék meg, még csak rövid ideje annak, hogy az Orvosegyesület újra folytathatja átmenetileg erőszakosan félbeszakított tevékenységét. A szabadságharc leveretése után bekövetkezett szomorú emléktű elnyomtatás korszakában a hatóságoknak egyik első intézkedése volt, egyéb egyesületekkel együtt az Orvosegyesület működését is betiltani. Wagner János, az egyesületnek ezen nehéz időkben elnöke volt az, aki 1850. január 22-én kérvényt nyújtott be Szentiványi Vince, pesti kerületi császári főbiztoshoz, amelyben az egyesület tudományos és közérdekű működését kiemelve, kéri az összejöveteleknek újból való engedélyezését. Az engedély hamarosan meg is érkezik, s február 9-én már rendkívüli ülést tartanak. A kezdetben szerény keretek között meginduló tevékenység idővel mind nagyobb kiterjedésűvé válik, s az egyesület működése csakhamar kivívja az elismerését és rokonszenvét az idegen hatóságoktól is.

Már az 1850. november 18-án megtartott rendes ülés jegyzőkönyvében szerepel a jelen voltak között: „Dr. Semmelweis vendég”. Ekkor jelent meg első ízben az egyesület ülésein, s azokat továbbra is szorgalmasan látogatta. Tekintettel arra, hogy akkor még tagfelvétel évenként csak egyszer, az évi közgyűlés alkalmával történt, Semmelweiset is már csak a következő, 1851. október 25-én tartott közgyűlés vehette fel a tagok sorába, barátjával, Hirschler Ignáccal együtt.

Az 1856–57. évben már hármas előadást tartott az egyesületben:

- a) önkéntes csonkításról (amnionkötegek okozta spontán amputatio esete magzatnál!),
- b) angolkóros nőt tett császármetszés (az esetet később tanársegédje, Fleischer József az Orvosi Hetilap 1857. évi első évfolyamában részletesen ismertette!),
- c) petefészek vízdaggal párosult szülés esete.

Sajnos ezen előadásainak szövege nem maradt ránk, megtartásuknak közelebbi időpontját sem ismerjük, mert az idevonatkozó jegyzőkönyvek hiányoznak az Orvosegyesület levéltárából.

Az évváró titkári jelentésben Kovács Sebestyén Endre így emlékszik meg Semmelweis előadásairól:

„A szülészet Prof. Semmelweis által nyerte személyesítőjét, ki az angolkóros nőnél tett császármetszést, a petefészek vízdaggal párosult szülést, szakismeretekkel szerkesztett, mind

¹ Forrás: Korbuly György: Semmelweis és a Budapesti Királyi Orvosegyesület. = Budapesti Orvosi Ujság, 1938. pp. 277–279. (Részlet. A részlet megtalálható: pp. 277–278.)

kórhatározatilag, mind gyakorlati kiviteleiben egyaránt fontos eseteknek előadásával szakképzettségének tanuságát adá”.

Az első előadásról a kórbonctani tárgyuak között számol be:

„Prof. Semmelweisnek az önkéntes csonkításról tartott érdekes előadása, s a csonkított magzat bemutatása”.

1857 decemberében az egyik ülésen a két barát, Semmelweis és Hirschler adnak elő. Semmelweis 'A terhes méhszáj zsákszerű kitüremkedésének ritka esete' címmel, Hirschler pedig 'A fehérműn és ruhán található vérfoltok mikroszkópos vizsgálatáról' értekezett. Az előadás napja itt sem ismeretes, az ülésjegyzőkönyv ezúttal is hiányzik, de a Wiener Medizinische Wochenschrift² részletes beszámolót hozott Semmelweis előadásáról. Az eset érdekességét az adja meg, hogy Semmelweis differentialdiagnostikai mérlegelés után méhen kívüli terhességet gyanítva, eredetileg lavarotomiát akart végezni. Ez az eset is bizonyítéka annak, amire már egyebütt rámutattunk, Semmelweis klinikájának megmaradt kimutatásait áttanulmányozva, hogy vele friss, addig ismeretlen operatív szellem honosodott meg a pesti egyetem szülészeti klinikáján.

Legnevezetesebb azonban kétségkívül az 1858. év marad, amelyben három ülésen keresztül (január 2., 23., május 16.) 'A gyermekági láz kóroktanáról' értekezett. Ezen előadása az Orvosi Hetilap 1858-i évfolyamában több folytatásban jelent meg.

Az egyesület üléseit az első két előadás alkalmával az azóta már lebontott Diana-fürdő épületében tartotta, a harmadik előadás már az egyesület új helyiségében, a Mázsa utcai gróf Andrássy házban hangzott el. Az első előadáson jelen voltak a jegyzőkönyv tanúsága szerint: Wagner János elnökön kívül, Tormay Károly, Kovács Sebestyén Endre, Grosz Fülöp, Hirschler Ignác, Bene Ferenc, Orzovenszky Károly, Verebély József, Heller Jakab, Kriek Rudolf, Markusovszky Lajos, Pollák Henrik, Eckstein Frigyes és Balassa János. A második előadáson 17-en voltak jelen. Az első ülés jegyzőkönyvét Hirschler német nyelven írta, a másodikét Kovács Sebestyén magyarul, a harmadik ülés jegyzőkönyve hiányzik. Az előadásokon részt vett Markusovszky, amikor később az Orvosi Hetilapban (1861) ismerteti Semmelweis főművét, visszagondol az előadásra, s kiemeli annak meggyőző erejét és bensőségét, amellyel Semmelweis „az orvosi egylet gyűlésében, midőn e tárgyról Pesten először értekezett, a jelenlevőket mind meghatotta...”. Ugyanezt hangsúlyozza az Orvosi Hetilap 1858. május 23-i számában megjelent rövid tudósítás is:

„A budapesti Orvosegyesület f. hó 16-án tartott r. gyűlésén Semmelweis tanár benső és önálló tudományos meggyőződés hangján ejtett szavakkal fejezte be értekezését a gyermekági láz kóroktanáról”.

Kovács Sebestény Endre titkári jelentésében így emlékezik meg róla:

„...több gyűlésen keresztül Prof. Semmelweis folytatta megkezdett értekezéseit a gyermekági lázról és annak véleménye szerénti indokáról, annak eltávolíthatási módjáról értekezett”.

Amikor Semmelweis főműve – 'Die Aetiologie, der Begriff und die Prophylaxis des Kinderbettfiebers' – megjelenik, sietve ajándékozza annak első példányát az Orvosegyesület könyvtárának, amelynek ugyancsak ő volt egyik legszorgalmasabb látogatója. Itt kutatta a gyermekági lázra vonatkozó irodalmat, itt várta türelmetlenül a külföldről érkező, új folyóiratokat, s tette le őket sokszor keserűen elolvasásuk után. Első magyar életrajzírója, Bruck Jakab is felemlíti, hogy az Orvosegyesület könyvtárának „egy-egy kötetét most is mutatják Semmelweis által történt használatuk nyomát, megjegyzések és itt-ott tentafoltok alakjában”.³

1862-ben a helytartótanács felszólítja az Orvosegyesületet, hogy a rendkívül elterjedt „ragályos kötőhártyalob” ügyében jelentést tegyen, nyilatkozzék annak okairól, legjobb

² 1857. január 10. pp. 25–26.

³ Bruck Jakab: Semmelweis Ignác Fülöp. Tanulmány. Bp., 1885. p. 53. 1. jegyzet

gyógyítási módjáról, s az ellene való védekezésről. A felszólítást a márc. 22-i rendes ülésen olvassák fel, s megválaszolására Wagner János elnöklete alatt nyomban bizottság alakult, amelynek tagjai: Bókai, Hirschler, Semmelweis, Tormay és Walla. A bizottság hamarosan elkészíti jelentését, amelyet a május 17-i ülésen felolvastatva csekély módosításokkal el is fogadnak, s felterjesztenek.

Szinte különösnek tűnik fel, ha tekintetbe vesszük azt a rendkívüli érdeklődést, amellyel az ovariectomia akkoriban – főleg Baker Brown és Spencer Wells sikeres műtéteinek hatása alatt – mindenütt találkozott, hogy Semmelweis nem számolt be az Orvosegyesületben, 1863. június 22-én végzett első ilyen műtétéről (extraperitonealis csomókezeléssel). Tanársegédje, Báthory István, aki szomorú utolsó bécsi útján is kísérője lesz, írta le e műtétet az Orvosi Hetilap 1863. évfolyamában: 'Petefészek-tömlő egy esetének körleírása' címmel, a szövettani részt Balogh Kálmán ismertette. Csak megjegyezzük, mint az akkori időkre jellemző tény, hogy ezt a Budapesten végzett műtétet a Wiener Medicinal Halle is sietett olvasóival megismertetni 'Die 1. Ovariectomie in Oesterreich' címmel.⁴

1863. október 31-én Fleischer József tart előadást 'Az anyarozs és ergotin hatásáról', amelynek kapcsán élénk vita fejlődik ki, s maga Semmelweis is hozzászól a bécsi szülőintézetben szerzett tapasztalataira hivatkozva. Ez volt az utolsó nyilvános szereplése az Orvosegyesületben. Az üléseket továbbra is szorgalmasan látogatta, s nevével 1865. április 11-én találkozunk utoljára a megjelentek névsorában.

A tragikus halált követő évi nagygyűlésen, 1865. október 14-én Lumniczer Sándor első titkár így emlékezik meg róla:

„Fájlaljuk... Semmelweis Ignác egyetemi tanár, tagtársunk ép oly váratlan mint gyászos kimúltát. Ő munkás élete, szaktudományában buzgósága, bűvár szelleme, s gyümölcsöző eszméi által nemcsak közelebbi hívei, – de azt mondhatni az egész szaktudományos világ színe előtt vívott ki magának történelmi emléket”.

A kortárs ítéletéből bámulatos megérzéssel és biztonsággal csendül ki, hogy ez az emlék a horatius jelzővel feldíszítve valóban aere perennius. (...)

⁴ Wiener Medizinal-Halle, 1863. – Megjegyezzük, hogy az elsőség csak Magyarországot illetően áll fenn. Ausztriában Semmelweis műtétének időpontjáig már három ovariectomiát végeztek (Hayny, Wattmann és Schuh)